

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MÅNEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann og Peter Kr. Iversen

INDHOLD:

Svend Thorsen: Et berømt Opraabs Tilblivelse.
H. V. Gregersen: Gehejmerraad Jürgensens Tyskhed.
Et slesvig-holstensk Hjem i Haderslev
L. C. Peters: Friserne paa Sydslesvigs Vestkyst og den danske Konge.
Historiske Artikler i sønderjydske Dagblade
En ny Møllehistorie.

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Museumsinspektør H. Neumann, Åstrupvej, Haderslev.
Arkivar Peter Kr. Iversens adresse er: Landsarkivet, Aabenraa.

Aktieselskabet
C. I. Christensens Papirhandel

ESBJERG

Ringsted Jernstøberi og Maskinfabrik

Aktieselskab
RINGSTED

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

Aktieselskabet

Tapetfabriken „FIONA“

FAABORG

Aktieselskabet

Dampmøllen Victoria

Odense

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13
18

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydfynske Jernbaner

De Forenede Teglværker ved Aarhus. Aktieselskab

Tlf 644. Kontor: Parkallé 15, Aarhus. Tlf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radialsten, glass. Tagsten og Mursten

Hans Jensens Eftf.

Trikotagefabrik

IKAST

BRUUN & SØRENSEN A/S

Kgl. Hofleverandør
grundlagt 1893

INGENIØRFØRRETNING

Varme - Sanitet - Gas - Vand - Elektricitet

AARHUS
Kannikegade 18
Tlf. Nr. 4362 - 4363 - 4364

KØBENHAVN
Niels Ebbesenvej 20
Tlf. C. 5036

**Sønderjydsk
Tæppefabrik**

A. R. KJÆRBY A/S
HØJER

*

Carl M. Cohr's

Sølvvarefabriker

Aktieselskab

Fredericia

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon-
trollens selvvirkende Kontrol

Antager Frøavlere

Aksel Michelsen

Kul- og Trøiesthandel

Tønder Telefon 2530-2531

Dyckjær & Christensen

Fiskeeksport

Ringkøbing

N. C. Kloster

Haderslev

Telf. 2210 - 2211

Th. Damberg

Cigar- & Tobaksfabriker A-S

Nykøbing M.

Eriksen & Christensen

Aktieselskab

Korn og Foderstoffer

Esbjerg

Sparekassen for Skagen og Omegn

Telefon 57

Skagen

Spare- og Laanekassen for Hobro og Omegn

HOBRO — Telefon 13

Sparekassen i Nykøbing paa Falster

Langgade 5

Telefon 216

Banken for Skanderborg og Omegn

(SKANDERBORG BANK) A-S

Kontortid 10—3 Telefon 516, 517 og 518

Skanderborg

AKTIESELSKABET

SKARREHAGE MOLERVÆRK

Nykøbing Mors

KURANSTALTEM
Gl. Skovridergaard
IB KRISTIANSEN
OVERLÆGE
AABEN HELE AARET
SILKEBORG
FORLANG
PROSPEKT
TLF 514
515

Thisted

Uldspinderi & Tæppefabrik A/S

Thisted

Aktieselskabet

Motorfabriken „Frederikshavn“

Haslev Gymnasium - *Kostskole for Dreng*

Eksamensret til Mellemskole-, Real- og Studentereksamen.
Alle Oplysninger ved Henvendelse til

Peter Kæstel, Rektor. Haslev.

Aktieselskabet

STRUER BANK

STRUER

Aktieselskabet

*Banken for Hobro
og Omegn*

Graasten Bank A/S

Kontortid 9—12 & 2—4

Lørdag 9—1

GRAASTEN

Horsens Landbobank A/S

Kontortid 9 $\frac{1}{2}$ -12 $\frac{1}{2}$ og 2 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$

HORSENS

Aktieselskabet

Landbobanken i Skive

SALLING BANK

Kontortid: 9—12 og 2—5

Lørdag 9—2.

Telefon 700 . Skive.

Den lollandske Landbo-stands Sparekasse

NAKSKOV Stiftet 1870

Indskudskapital ca 61,0 Mil
Reserver ca. 3,8 Mill.

Kontorer i: Maribo - Birkerød -
Dannemarie - Stokkemarke.

International Turist-
og Eksportkørsel

E. J. Lauritzen

Sønderport . Tønder . Tlf. 520

Morsø Textilfabrik A/S

Telefon 575 (2 Linier)

Nykøbing M.

Aktieselskabet

SIMON BRØND & CO

Barnevognsfabrik

Vejen

^A/_S Chr. H. Nielsen jun., Hjørring
— Forretningen grundlagt 1874 —
Korn - Foderstoffer - Kunstgødning - Kul m. m.

Aktieselskabet
Vejele Textilfabrik

Jydsk Grundejerkreditforening

Herning.

Udlaan: ¹/₄ 1947: 244.644.400 Kr.
Reserver: ¹/₄ 1947: 11.044.803 Kr.

Frederikshavns
Avis

Vogelius' Bogtrykkeri
Oprettet 1853

L. Nielsen Jepsens
Byggeforretning og Tømmerhandel
Bredebro Tlf. 26

HANS KNUDSEN

JERN- & STAALFORRETNING A/S
Sønderborg Te.f. 2040 (5 Lin.)

Christian Petersen
HERREHUSET

Vestergade 18 . Tønder . Tlf. 156

EHM
CHRISTENSEN
TØNDER

Valdemar Fabreudorff & Son
Urmager og Guldsmed
Haderslev

Dansk
Eternit-Fabrik

A/S

Telefon 4800

A A L B O R G

a-s Treborg
Trikotage . Manufaktur en gros
Købmagergade 67-69
København Palæ 8084

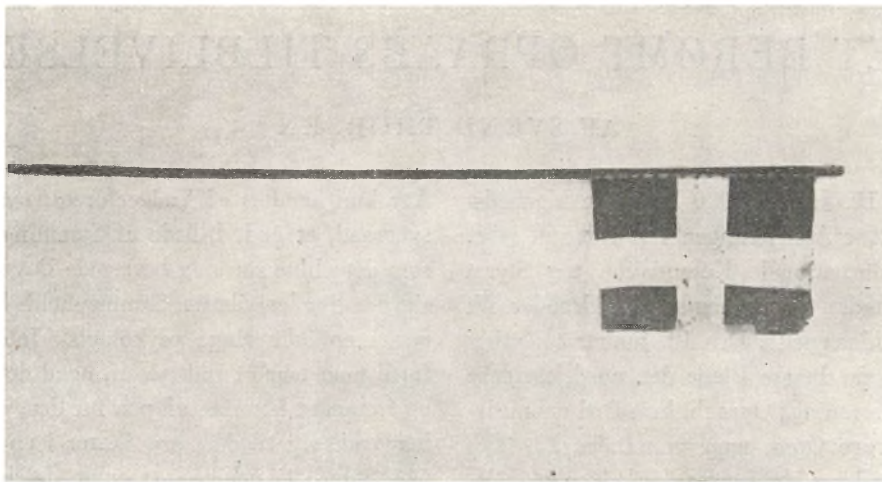
Andreas Andresen
Intern. Spedition
Padborg

Sønderborg
Andelsmejeri

Jyden^{ns}

A A L E S T R U P

 KLICHEER-
BUCHTRUPS KLICHEEFABRIK
Monad.
ROSENKRANTZG. 23 AARHUS · TLF. 911-611

Den ovenfor afbildede og stærkt medtagne dannebrogspane opbevares paa museet i Haderslev. Stangen, som flaget er sømmet fast til, er rød-malet og 2,30 m lang. Flaget er 60 cm højt, korset 13,5 cm bredt; det er hullet og plettet og stærkt slidt. Alligevel er det en af de ting paa museet, som er mere værd, end det ser ud til.

I ældre tid var det skik ved kongens rejser i landsdelen, at de unge bønder og bondesønner satte sig til hest og drog ud for »o rie fo e kong«. De red frem og tilbage i galop foran kongens vogn og sommetider forbi den. Nogle havde flag med, og det her afbildede er et af dem. Det er brugt sidste gang af gaardmand Hans Andersen Madsen fra Maugstrup ved modtagelsen af Fred. VII, da han i 1854 kom forbi Maugstrup paa vej til indvielsen af Jels kirke.

Fanen blev under hele fremmedherredømmet opbevaret paa gaarden; den sad godt gemt oppe under taget, stukket ind ved spærene. Kun naa der skulde tækkes, maatte den midlertidig flyttes i sikkerhed. Ikke saa underligt, at den blev plettet og hullet i de 56 aar; men den har siddet der baade som en opmuntring og en forpligtelse, fordi den fortalte om en tid, da kongetro bønder hyldede deres retmæssige konge.

I 1946 skænkede grd. Hans Madsen Krab, Maugstrup, fanen til museet i Haderslev. »Men I skal passe godt paa den!« sagde han. Og det vil vi.

ET BERØMT OPRAABS TILBLIVELSE

AF SVEND THORSEN

Den 10. Januar 1920 begyndte Maanedsfristen for Afstemningen i 1. Zone at løbe. Den internationale Kommission tog Styret i Omraadet, og de danske Landraader fik deres Udnævnelse. Den 12. Januar offentliggøres i de danske Blade den nordslesvigske Vælgerforenings Opraab, hvis Ord endnu lyder i vore Øren, naar vi mindes hin Tid. Fra Nord- og Mellemslesvigs Presse gaar det over i den »kongerigske«. Vi behøver blot at anføre de første Linier:

SØNDERJYDER!

Nu er Dagen der, vi vil hjem!

Opraabet Forfatter var Lensgreve *O. D. Schack*, Schackenborg ved Møgeltønder, den nuværende Amtmand over Tønder Amt. Greven selv har aldrig villet skildre de nærmere Omstændigheder ved det berømte Opraabs Tilblivelse. Han har kun villet oplyse, at det var paalagt ham som Vælgerforeningens Formand at fremskaffe et Opraab med Hensigt paa den forestaaende Folkeafstemning. Han fik foranlediget nogle Udkast, som han hver for sig fandt lige saa egnede som sit eget, siger han, og der maatte i øvrigt handles saa hurtigt, at der ikke blev Tid til at bede alle penneføre Personligheder, der kunde komme i Betragtning, om at indsende Forslag.

En nærmere Undersøgelse viser imidlertid, at der forelaa ialt fire Udkast, nemlig foruden Lensgrevens, et Udkast fra hans Søster, Komtesse *Ellen Schack*, et fra fhv. Lektor i Haderslev *H. Reincke*, og et fra afdøde Redaktør *Anders Lebeck*. Tilsammen giver de fire Dokumenter, hvoraf de tre i mange

Aar kun kendtes af Vælgerforeningens Tilsynsraad, et godt Billede af Stemningslivet, som det i hine store og bevægede Dage rørte sig hos Sønderjyderne. Sammenholdt har de ogsaa en ikke ringe psykologisk Interesse, fordi man faar et Indtryk af, hvad det først og fremmest kommer an paa for den, der vil henvende sig til de store Skarer i en historisk Stund: Simpelt og enkle, følelsesberende Billeder. —

Lektor *Reincke*, som, da Opraabet blev affattet, endnu var Adjunkt i Ribe, har fortalt, at han i nogen Tid i Efteraaret 1919 opholdt sig paa Schackenborg, hvor han tidligere havde været Lærer. En Dag anmodede Grev Schack sin Søster og Adjunkten om at give Udkast til et Opraab med den kommende Folkeafstemning for Øje. I Haderslev — paa »Modersmaalet«s Redaktionskontor — er *Anders Lebeck* samtidig gaaet i Gang med den samme Opgave. Den fortjente danske Journalist og senere Folketingsmand var en grundig Natur, og hans daværende Kollega ved Bladet, senere Amtsskolekonsulent *Nicolai Svendsen*, beretter, at det næsten blev til Dagsarbejde for *Lebeck*. Imellem vendte han sig og spurgte, idet han læste noget op af Teksten: Hvad mener *du*, Svendsen? Da Opraabet omsider var færdigt, saa det saaledes ud:

DEN STORE AFGØRELSE

Danske Folkefæller!

Om faa Uger sker en af de største Afgørelser i vor Landsdels Historie. Vor Landsdels Fremtidsskæbne er lagt i vore egne Hænder.

Endelig er det længselsfuldt ventede Øjeblik rykket frem i haandgribelig Nærhed. Vi faar Lov til at stemme for Danmark. Vi kan selv slette den ved Vold og Uret satte Grænse ved Kongeaen. Der kaldes ad os ved Fastsættelsen af Danmarks nye Sydgrænse. Efter de sejrige allierede og associerede Magters Afgørelse skal vor fremtidige Grænse mod Syd sættes efter Folkenes Selvbestemmelsesret.

Danske Meningsfæller og Vælgere!

Det er os, du og jeg, som skal være med til at sætte den nye Grænse. Aldrig tilforn i vort Lands tusindaarige Historie er noget lignende sket. Vore Grænser er ofte blevet flyttede. Men det var altid Statsmændene og Hærførerne, som satte dem paa ny, ikke Folket. Denne Gang er det anderledes. Det er en Lykke for os at kunne være med i dette, men et stort Ansvar tillige.

Danske Landsmænd!

Den Dag, da vi stemmer os tilbage til Danmark, bliver staaende i vor Historie, saa længe danske Mænd og Kvinder sysler med deres Lands Minder. Men kun naar hver eneste af os gør sin Pligt, vil den blive mindet med Stolthed og Glæde. Stem dansk!

Afstemningsdagen vil blive mindet til fjerne Tider. Fortællinger om den vil gaa fra Mand til Mand i kommende Slægtled, men Mindet om den bliver kun lyst og godt, naar vi alle gør vor Pligt og stemmer dansk.

Danske Vælgere, Mænd og Kvinder!

Det prøjsiske Voldsherredømme er styrtet i Grus, Vejen til Frihed er aaben. Men kun naar vi stemmer dansk.

Jo flere danske Stemmer, des sikrere den nye Grænse. Endnu har vi den store Krig og det lange Fremmedherredømme i frisk Minde. Vil du hindre Gentagelser, da *stem dansk!*

Den nye Grænse skal sættes efter Folkeviljen. Vil du være med til at genvinde det mest mulige af gammelt dansk Land, *saa stem dansk.*

Du glæder dig til at hejse Dannebrog. Vil du være sikker paa, at du selv, dine Børn og Børnebørn til alle Tider frit skal kunne hejse vort ældgamle Flag, *saa stem dansk.*

Det gælder vor egen, vor Slægts, vort Folks, vort Flags, vort Lands Fremtid.

Det lyder til os som et tusindstemmig Krav fra Fortid og Nutid — til Mænd og Kvinder, til Unge og Gamle, til Gaardmænd og Husmænd, til Købmænd og Haandværkere og Arbejdere — det lyder til hele vort Folk:

*Fædrelandet kalder paa dig.
Gør din Pligt stem dansk!*

Det ejendommelige ved dette Udkast er, at det saa aabenbart er den grundige *Journalists* Værk, Redaktionsarbejderens. Teksten rummer flere Steder ægte Skønhedsværdier og optrækker Perspektiver, som bevæger, men skønt den altsaa bærer den store Situations Mærke, nærmer Udkastet, der er henvendt ogsaa til »Meningsfæller og Vælgere«, sig den politiske *Artikel* og bliver for lang. Alligevel staar vi her over for et Dokument, der fortjener at kendes af Offentligheden.

Paa Schackenborg er man mere kortfattet. Adjunkt *Reincke* fra Ribe skriver saaledes:

Landsmænd!

I et halvt Aarhundrede taalte I Fremmedaagets Tvang. Aldrig opgav I Kampen for eders Ret og det sikre Haab om dens Sejrr. Nu slaar Befrielsens Time. Den Sæd, Fædrene saaede, og I trofast plejede under Strid og Møje, er moden til Høst!

I Kraft af Folkenes Selvbestemmelsesret kaldes I til selv at afgøre, hvor I vil høre hjemme.

Sønderjydske Mænd og Kvinder! Lad os da vise vore hidtidige Herrer, at der var Livets Ret bag vort Krav. Lad os alle staa trofast sammen i den sidste Dyst. Enighed gør stærk. Lad Afstemningen gøre det klart for Alverden:

Vort Land er gammel dansk Jord. Vi er Danske og vil vedblive at være Danske.

Det er et godt og kraftigt Opraab. Korte og knappe Sætninger. Og Sejrssikkerhed: »Lad os vise vore *hidtidige* Herrer, at der var Livets Ret bag vort Krav«. Der er ligesom en Tone af Harmø i Reinckes Udkast. Han er Manden ude fra, fra det gamle Danmark, som har følt sine Brødre lide »i Kæm-

pens Favn.« Betegnende nok indleder han sit Opraab med et »Landsmænd!« og taler til dem, han ved om kort Tid vil blive hans Landsmænd.

Lensgreve O. D. Schack og Komtesse Ellen Schack begynder begge, staaende midt i deres Folk, med et: *Sønderjyder!*

Ellen Schack fortsætter:

Dagen er kommen, hvor eders og eders Børns Skæbne skal afgøres.

For sidste Gang gaar I til Valg for at stemme dansk. Med Stolthed glider Tanken tilbage til de mange Valg, hvor I mødte i sluttede Rækker og afgav jeres Stemme paa Danskhedens kaarne Mænd.

I Dag gælder det en større Sag, den største. I Dag skal I bestemme for jer og for de kommende Slægter, om I vil blive ved Tyskland eller være frie danske Borgere.

Sønderjyder! Timen er kommen. Mød alle og stem jer hjem til gamle Danmark (som venter paa jer).

Der er tydeligt nok et vist Slægtskab mellem denne Tekst og Broderens, Grev Schacks berømte. Begge er mindre »Opraab« end »Tilraab«. Ængstelig for, at man skal tillægge hans, dvs. Vælgerforeningens Henvendelse til Sønderjyderne for stor Betydning, fremhæver Grev Schack stærkt, at det jo var Befolkningens Stemning, der *bar* Henvendelsen, og ikke omvendt. Deri har han — selv om man ikke maa undervurdere Refleksens Virkning — naturligvis Ret.

Men saa er Spørgsmaalet altsaa, i hvor høj Grad Teksterne dækkede de Følelser, der rørte sig hos Sønderjyderne, da de for 28 Aar siden stod foran den store Afgørelse. I den Henseende kommer, tror jeg, de to Søkende Schacks, og af deres Forslag igen Broderens nærmest Virkeligheden. I øvrigt kan man naturligvis trygt forlade sig paa det Valg, Vælgerforeningens Tilsynsraad traf. Ogsaa Redaktør *Ernst Christiansen*, »Flensborg Avis«, fik Grev Schacks Udkast forelagt og godkendte det. Saaledes var jo Ordlyden:

Sønderjyder!

Nu er Dagen der, vi vil hjem!

Hvad Slægtled har troet paa, Fædrene kæmpet og Mødrene grædt for, Haabet, der har baaret vore Sønner over Krig og Død, skal nu gaa i Opfyldelse.

Man har givet os Nøglen i Hænde til den laasede Dør, mod hvilken vi har hamret i et halvt Aarhundrede, men vi maa selv lukke Døren op!

Ryk Grænsepælene op og ryk dem langt mod Syd!

Vi er Danske og vil vedblive at være Danske, og Afstemningsdagen skal vidne derom for kommende Slægter.

I Syd og Nord, i Øst og Vest i vor Landsdel vil vi samles om det fælles Maal, skal det lyde enigt, som fra Broder og Søster:

VI VIL HJEM, HJEM TIL DANMARK!

Er det ikke, ligesom der ligger en stor Stilhed forud for dette Opraab? . . . 4—5 Aars pinefuld Stilhed, Krigen 1914—18. Om Fortiden siges ikke meget, den forudsættes alt for bekendt. Endnu træt, men glad i Forventningen løfter sig da pludselig Stemmen:

»NU ER DAGEN DER, VI VIL HJEM!«

Det er denne Intonation, vi Danske aldrig faar ud af Øret, ogsaa fordi der ligger saa meget usagt foran. Først da Skæbnen havde talt, taler Manden. — Over Elementer fra Bjørnsons Vers («Alt hvad Fædrene har kæmpet»), som H. P. Hanssen havde citeret ved det store Møde paa »Folkehjem« i November 1918, naar vi frem til Tekstens første Sætning: »Haabet, der har baaret vore Sønner over Krig og Død, skal gaa i Opfyldelse«. Her som i Lektor Reinckes Udkast træffer vi H. A. Krügers: »Vi er Danske og vil vedblive at være Danske«. Dog, de citatagtige Dele af Grev O. D. Schacks Opraab er saa harmoniserede med Situationen, at man ganske glemmer, det er andres Ord; de faar en ny og nær Mening, og det Indtryk, den *hele* Tekst efterlader, er saa grunddansk, at aldrig har vi faaet en stærkere Følelse af folkelig Samhørighed, end da vi for 28 Aar siden læste:

VI VIL HJEM, HJEM TIL DANMARK.

(*Jydske Tid. 11. 2. 48*).

GEHEJMERAAD JÜRGENSENS TYSKHED

Et Korrektiv til H. P. Hanssen:

»ET TILBAGEBLIK« VI, S. 217

Af H. V. Gregersen

En af den nordslesvigske Tyskheds kendteste Repræsentanter i Aarene omkr. Aarhundredskiftet var Gehejmeraad *Christian Jacob Jürgensen* fra Husum, født den 6. Marts 1838 i Stubbæk ved Aabenraa, fra 1882 til sin Død i Berlin den 3. Februar 1909 indvalgt af den sydvestslesvigske Valgkreds som nationalliberal Medlem af den preussiske Landdag. I sit Virke som Aktuar i Toftlund (1864—67) og som Amtsdommer i Rødding fra 1867 til 1880 var han blevet kendt for det tillidsfulde Forhold, han stod i til den stedlige Befolkning. Han var en af de faa tyske Embedsmænd fra Aarene under Fremmedherredømmet, hvis Bortrejse fra Nordslesvig hele Befolkningen maatte beklage.

I Landdagen var hans Forhold til de danske Nordslesvigeres Repræsentant Gustav Johannsen imidlertid det slettest tænkelige. Grunden hertil var oprindelig en misforstaaet Ytring af Johannsen om Hjemmetyskeriet, som paa det alvorligste havde fortrønet Hjemmetyskeren Jürgensen og for stedse stillede ham i et fjendtligt Forhold til den nordslesvigske Befolknings Repræsentant.

Med klart Blik for, at Politik bl. a. ogsaa er Kunsten at omgaas Mennesker, søgte H. P. Hanssen i Modsætning til Gustav Johannsen at vinde Gehejmeraad Jürgensen for sig og gøre ham nyttig for sin Politik. Det lykkedes saa godt, at Jürgensen i Aarene efter 1902 blev de danske Repræsentanter i Ber-

lin en virksom Støtte i deres Kamp mod det preussiske Bureaukratis groveste Forsyndelser imod Danskheden i Nordslesvig.

Om Oprindelsen til sin egen Tyskhed fortalte Jürgensen engang under en Samtale med H. P. Hanssen. Ifølge hans Udsagn skulde hans Fader egentlig først være blevet bevidst danskfjendsk, fordi Amtmand Heltzen i Begyndelsen af 1850-erne uretmæssigt havde beskyldt ham for Tyveri af en bortløben Kvie. Den ansete, ærekære Bonde besluttede efter dette at sende Sønnen paa Latinskolen i Glückstadt for at give ham en ren tysk Uddannelse. Som saa mange andre Tyskere i Datiden har Jürgensen dog med denne Barndomserindring aabenbart villet pege paa, at det danske Styre i Slesvig i Aarene fra 1850 til 1864 heller ikke havde været ganske uden Lyder. Selv om mangt og meget af det, der skete i hine Aar, vel lader sig kritisere, giver det historiske Kildestof imidlertid ikke Gehejmeraaden Medhold i hans Bebrejdelse af Amtmand Heltzens Behandling af hans Fader.

Gaardmand Boy Jürgensen i Stubbæk stod ved det slesvigholstenske Oprørs Begyndelse i 1848 som Oprørets ivrigste Talsmand i Ensted Sogn. Hertil er han uden Tvivl blevet tilskyndet af sine nærmeste paarørende.

Hans ældste Broder, Christian Jürgensen, havde studeret Jura i Kiel og tilhørte nu som Advokat i Tønder den tyskdannede Akademikerstand i Hertugdømmerne. Han døde i Tønder midt under Oprøret i 1849. »Mit

ganzer Seele vertrat er das Recht der Herzogtümer gegen Dänemark«, skrev Gehejmeraaden i sit sidste Leveaar om ham.

En anden Broder, Jacob Jürgensen, var ogsaa ivrig Slesvig-Holstener. Efter at have været til Søs i sine unge Aar overtog han Skelbæk Teglgård ved Aabenraa Fjord. Her rantes han imidlertid af et dødbringende Skud fra en dansk Kanonbaad ude i Fjorden, da han en Dag i 1849 gik paa en Mark uden for sin Ejendom.

Den yngste Broder, Jürgen Jürgensen, havde ligesom den ældste studeret Jura i Kiel. Efter endt Studium var han en Tid Advokat i Nibøl, men overtog efter den ældste Broders Død i 1849 dennes Virksomhed i Tønder. Paa Grund af hans politiske Holdning fratog de danske Myndigheder ham hans Advokatbestalling i 1852, hvorefter han blev Sagfører i Wolgast i Pommern, indtil han i 1864 kunde vende tilbage til Hjemstavnens Amtmand over Aabenraa Amt indtil 1865. Derefter kom han til Appelretten i Flensborg og senere til Kiel, hvor han døde i 1880.

Som Medlem af dette ivrigt tysksindede Milieu har Boy Jürgensen i Stubbæk naturligvis været selvskreven til at indtage en ledende Stilling i Ensted Sogn efter Oprørsrets Udbrud. Allerede den 29. Maj 1848 udnævntes han da ogsaa af den provisoriske Regering til Sognefoged og bestred nu denne Stilling, saalænge de slesvigholstenske Myndigheder sad inde med Magten.

Hans ældste Søn, Jürgen Christian Jürgensen, der i Oprørsaaet var en Snes Aar gammel, deltog i Krigen som Soldat i Oprørsarméen. »Han viiste stedse fanatisk Sympathi for Oprørssagen og ophidsede sin Faders og Egnens ligesindedes Modstandslyst ved sine Breve fra Insurgent hæren til Hjemmet og vedligeholdte Faderens og ligesindedes Forventning om snarlig Forandring.« Amtmand Heltzen, fra hvem disse Linier stammer, fratog straks i 1850 Boy Jürge-

sen hans Rettigheder som Sognefoged, da »han i de sidste to Aar har viist sig som ivrig Tilhænger af den insurrectionelle Bevægelse og som villigt Redskab i de oprørske Embedsmænds Haand, især da hans Udnævnelse er skeet i Oprørsrets blomstrende Periode«. Boy Jürgensen protesterer forgæves »imod sin uden Undersøgelse og Dom foretagne Afsættelse«.

Til Sognefoged udpegedes nu Gaardmand Peter Hansen Petersen i Sdr. Hostrup, »uimodsigeligen en af de intelligenteste, modigste og mest agtede Bønder i Amtet. For Lundtofte Herred har han qua Herredsfuldmægtig i 3 Aar paa Grund af Tønders Fraligheden fungeret som Formand, endog i Sager langt over hans Bestillings-sphære. At Herredet undgik at betale Amtet af Tvangs-laanet, uagtet det dengang stod under en af Oprørsregeringen indsat Amtmand skyldes væsentligst hans Konduite. Med Fare har han under Krigen hjulpen de danske Spioner, og under de seneste Leverancer [til de danske Tropper] har han erhvervet sig nye Fortjenester«. Som Tak for sin Indsats under Trearskrigen blev Peter Hansen Petersen allerede i 1851 udnævnt til Dannebrogsmænd. Han var Sognefoged i Ensted Sogn indtil 1862.

Efter sin Afskedigelse som Sognefoged indtog Boy Jürgensen en trodsig, stejl og vrangvillig Holdning overfor de danske Myndigheder. Amtmand Heltzen har saaledes ikke kunnet undgaa at føle sig brøsthølden over, at Boy Jürgensen først efter en Trusel om Bøde følte sig foranlediget til at aflevere Sognets Brevskaber til sin Efterfølger som Sognefoged. Allerede Aaret efter prøvede han sammen med sin Meningsfælle Møller Hans Lautrup paa Laksmølle og en fattig Enke i Styrtom paa at undslaa sig for i Lighed med Sognets øvrige Beboere at yde Bidrag til Opførelse af et nyt Jorde-moderhus. En Stævning til at give Møde paa Amtshuset blev Følgen.

Det værste Sammenstød mellem Amtmand Heltzen og Boy Jürgensen gav hans ældste Søn, Jürgen Christian Jürgensen, dog Anledning til. Som hjemvendt »Insurgentsoldat« stod han under Polititilsyn og maatte ikke uden særlig Tilladelse forlade Ensted Sogn. Uden at tage det mindste Hensyn til dette Paalæg deltog han dog den 3. og 4. April 1851 i Kliplev Marked. Han idømtes derfor 24 Timers simpelt Fængsel, men klagede til Overjustitskommissionen. Paa en Forespørgsel til Amtmanden, svarede denne bl. a.: »Hans Tænkemaade har klarligen viist sig i hans trodsige Optræden ved Hjemkomsten. Jeg behøver da ikke videre at udvikle Nødvendigheden af, at deslige Personer ikke uden Localpolitiets Forevidende maa forlade eet vist Opholdssted omend kun paa kortere Tid, og navnlig ikke paa Markeder og desl. Sammenkomster faae Lejlighed til at forny Forbindelser med andre, uden at Politiet endog blot veed, hvor de ere«. Som Følge af Jürgensens Forsøg paa at omstøde den idømte Straf nedlagde Amtmanden nu Paastand om Skærpelse af Straffen.

Paa en kort Tid efter afholdt Session blev den unge Jürgensen imidlertid taget til kgl. Dragon og var dermed som Soldat i Kongens Klæder befriet for Politiopsynet. Han henvendte sig derefter til Kongen om Benaadning for den endnu ikke afsonede Straf. Amtmanden vilde ogsaa gerne have eftergivet ham Straffen, »hvis han havde valgt en mindre hadefuld Fremgangsmaade, om denne end ikke har været mig uventet. Men efter hans nuværende Optræden maa jeg befrygte, at han ved at erholde Tilsikkring om Straffens Eftergivelse, ikke deri vil see en Naadeshandling, men et Tegn paa, at hans Fremgangsmaade er rigtig og sømmelig«. Amtmand Heltzen foreslog i Stedet for Benaadning, at man indtil videre udsatte Strafsoningen.

Den unge Jürgensens »odieuse og usandfærdige« Klage til Overjustitskommissionen

var udarbejdet af Farbroderen, Advokat Jürgensen i Tønder, der desuden havde anklaget Amtmand Heltzen, Borgmester Lunn, Postmester Moltke og Postholder Hansen i Aabenraa for uretmæssig Embedsførelse. Heltzen opfordrede derfor Overjustitskommissionen til ikke at forny hans Advokatbestalling, i hvert Fald ønskede han Aabenraa-Nord- og Sønderborg Amter undtaget fra hans Virkekreds, »da hans for Broderens, Gaardmand Boy Jürgensens Skyld nærede og oftere fremtrædende personlige Had til mig bereder min Embedsførelse store Ubehageligheder«.

Som allerede nævnt mistede Advokaten i Tønder kort efter denne Begivenhed sin Advokatbestalling.

Mellem Amtmanden og den Jürgensenske Familiekerds herskede der nu bittert Had. Spiren hertil var lagt i samme Øjeblik, Boy Jürgensen mistede sine Rettigheder som Sognefoged. Sønnens Opsætsighed og Trods imod Øvrighedens Bestemmelser støttedes af Familien og uddybede Hadet til den danske Amtmand. Der synes dog ikke at være Grund itil at bebrejde Amtmanden noget i hans Optræden. Han tog til at begynde med saa lemfældigt paa Sagen, som det var ham muligt. Først da den unge Jürgensen prøvede at sværte ham til hos de højere Instanser, fraraadede han Mildhed af Frygt for, at det kunde bestyrke Familien Jürgensen i dens Trods.

Historien med Kvien kan derfor ikke faa den afgørende Betydning, som Gehejmerraa den tillægger den i sin Fremstilling. Engang i Efteraaret 1852 idømtes Boy Jürgensen ganske vist en Mulkt, fordi noget Kvæg, som tilhørte ham, var brudt ud af en Mark og havde græsset paa Landevejen ved Stubbæk. Men andre Begivenheder havde allerede da brudt Broen af mellem Boy Jürgensen og Amtmand Heltzen. Den senere Gehejmerraad sendtes derfor efter sin Konfirmation i Foraaaret 1853 med fuldt Overlæg paa en tysk Latinskole.

(Hejmdal 4. 12. 48).

Et slesvig-holstensk Hjem i Haderslev

Forholdene i Apoteker J. W. Collenburgs Hjem
paa Hjorte-Apoteket i 1848

Til Forstaaelse af den nationale Spænding i Haderslevs Borgerkab Sommeren 1848 findes der i Overbibliotekar Glahns historiske Noter fra Trearskrigen 1848—50 (nu i »Haderslev Samfundet«s Eje) et Par Dagbogsuddrag, som paa en overraskende frisk og ligefrem Maade skildrer en dansk Officers og en dansk Læges umiddelbare Møde med den unge Slesvig-Holstenisme, som den manifesterede sig i Apoteker Julius Wilhelm Collenburgs Hjem paa Hjorteapoteket i Haderslev. Det er et Tidsbillede af kulturhistorisk saavel som af nationalpolitisk Interesse; det er levende, bevæget og skarpt, fordi Iagttagerne var unge og vaagne — og fordi en smuk Kvinde styrede dette Hjem formfuldendt.

Apoteker Collenburg var den trettende Indehaver af det snart 400-aarige Hjorte-Apotek i Haderslev, som han ved Bygmester Paul Christiansens Hjælp lod opføre i sin nuværende Skikkelse. Han var Søn af en Sukkerfabrikant i Flensborg og var gift med Gunhilde Dorothea, født von Nissen, Datter af en Ritmester i Slesvig, der i mange Aar havde været i Tjeneste i den danske Armé.

Apotekeren var en Mand af Smag; baade Apoteket og Hjemmet var præget af gedigne Mahognimøbler, Kunstgenstande og Lüksusudstyr, som man hyggede sig med for Hundrede Aar siden. Værelsernes Form og

Fliserne i Vestibulen er de samme i Dag som i 1848; men vi lader nu en dansk Feltlæge skildre, hvad han saa en Junidag for hundrede Aar siden:

— Vi førtes op i en Sal, der var ganske dejlig. Udenfor de aabnede Buevinduer var der Altan af støbt Jern, hvorfra Duften af prægtige Blomster strømmede ind i Værelset. Smukke Slyngplanter hang i kunstige Hængepotter mellem kostbare Gardiner og udbredte en eksotisk Duft. Kostbare Kobberstik hang paa Væggene, bl. a. ogsaa et prægtigt Litografi af Scopin, der forestiller Afskedsscenen mellem Paul og Virginie, Bogskabe og Figurer af Terracotta og Biscuit stod rundt omkring, og elastiske Divaner med svære Silkekvester indbød til behagelig Hvile. Apotekerens Kæmpespilledaase udsendte ufortrødent bløde, drømmende Melodier.

Der er en Luksus og Smag udbredt over de store Værelser, som fortjener at kaldes udsøgt. Efter Teltlivet var det en sand Nydelse atter at leve blandt kultiverede Mennesker. — —

Saavidt lutter provinsiel Bourgeois-Idyl i Dagbogen. Men saa følger Mødet mellem Slesvig-Holstenismen og den danske Nationalfølelse, som Officererne og Militærlægen repræsenterede. Dermed forandres Billedet.

Forpostfægtninger over Bordet

Dagbogen fortsætter: — Kort efter vor Ankomst til Hjorte-Apoteket sattes vi til et rigtigt Taffel, medens Værten, Apoteker Collenburg præsiderede med den høfligste og mest forekommende Anstand af Verden. Men vi mærkede snart, at han var en ægte Vesttysker, hvad han da ogsaa aabenhjertigen tilstod. Han tiltalte os først paa Tysk; men da der svarede paa Dansk, drejede han straks om. Det var den første Gang, at jeg hørte en ægte Slesvigholstener demonstrere over det nationale Stridsspørgsmaal, og jeg blev som himmelfalden ved at høre ham tale paa en saadan Maade, som om deres Sag var den ene retfærdige. Han talte med en saadan Overbevisning og Sikkerhed, med en saadan Rolighed i Stemmen og Besindighed i Udtrykket, at hans Vrede maatte forekomme enhver som ædel og retfærdig, og man kunde ikke et Øjeblik tvivle om, at han jo støttede sig fuldt og fast paa sin Overbevisning.

Men med alt dette var det dog positivt falske Kendsgerninger, som han fremstillede, og alt blev med en mærkværdig »Geläufighed« fremstillet fra en aldeles vrang Side. Man maatte formelig forbavsnes over at se dem tage Tingene paa denne Maade, og jeg kunde ikke andet end beundre Agitatorernes Snildhed og Overlegenhed i at besnakke Folk.

Vi fire Danske bekæmpede ham paa det ivrigste; men jeg tilstaar, at vi ikke førte Diskussionen med den besindige Rolighed som han, hvad man forresten kunde tilgive os ved Mindet om de Foragtelige, som vi samme Dag havde kæmpet med, og ved Tanken om de mange Uretfærdigheder, som vi havde været Øjenvidner til.

Apotekeren tav efterhaanden aldeles stille; ingenlunde fordi han var overbevist, men kun overmandet. Men under hele denne ubehagelige Scene vedblev Apotekeren alligevel at opfylde den mest forekommende Værts

Pligter, skænkede i Glassene og bød omkring, hvorved en underlig Beklemthed greb os.

Men endnu værre blev det, da han efter Bordet udbad sig, at hans Kone maatte servere Kaffen for os.

Mens Fru Apoteker Collenburg, en ung, nydelig Dame, gjorde Honnør i den store, elegante Dagligstue med det dannede Livs rolige Anstand, blev de danske Gæster paa den anden Side i den Grad tirret af hendes koldblodige, bidende Spot, at det kostede dem Møje at beherske sig.

— Dagbøgerne giver en pragtfuld Skildring af den usædvanlige »after dinner chat«, der blev saa dramatisk, som selskabelig Takt kan tillade.

— Med et galant Smil rakte hun Kaffen og spurgte: »Wie viele haben Sie bei Mastrup verloren, wohl ein fünfzig Mann?«

Vi levnedes naturligvis ikke Friskarerne Ære for en Skilling og forklarede Forræderiet.

— »Ja, der Capitain v. Bracklow hat sich öfters durch seinen erwegenen Muth grossen Ruhm eingelegt. Er ist fast tollkühn!«

Det kogte i os, og Officererne gav hende det glatte Lag.

— »Aber bei Hoptrup«, sagde hun, medens hun roligt rørte om i sin Kop og bøjede Hovedet til Siden med et skælmisk Smil, »verloren Sie ja zehn Kanonen; das muss doch sehr unangenehm für Sie sein!«

Kaptajnen kom i sin Hede til at vælte en stor forgyldt Kop med Kaffe over den Damaskes Dug, hvorved det underliggende kostbare Tæppe vistnok ødelagdes. Uden at fortrække en Mine eller saa meget som se efter Ødelæggelsen, sagde hun spøgende: »Es kommt von gar zu grossem Eifer. Glückliches Dänemark, der solche Krieger besitzt.«

Jeg knækkede min fine Havanna-Cerut, og bad om Tilladelse til at fjerne mig, da jeg trængte til Hvile. Fru Collenburg gjorde mig opmærksom paa, at jeg skulde have den

Ære at hvile i den Seng, som sidst havde optaget Hans Højhed Prinsen af Nør. Jeg bukkede og tænkte: Gid Du var hængt; men kort efter forglemte jeg i Søvnens Arme baade Venner og Fjender, mens jeg blidelig blev vippet op og ned paa Prinsesengens elastiske Fjedre.

Naturen gaar over Optugtelsen

Det første Møde mellem det nationale Danmark og den nys fremkaldte Slesvig-Holstenisme i et rigt og kultiveret Haderslev-Hjem fik det altsaa til at slaa Gnister. Men med den selskabelige Omgang mellem de modsat indstillede Parter var det ogsaa dermed forbi. De indkvarterede danske Officerer blev — meddeler en af Dagbøgerne — daglig forsynet paa det splendideste baade med vaadt og tørt, tyndt og tykt; men Apotekereren holdt sig fra Officererne og syslede i sit Apotek med Fruen puttet ind i sit Kontor, mens han helt og holdent overlod Officererne sine Dagligværelser. Man indskrænkede sig til kolde Høflighedsvisitter; al Konversation var stiltiende banlyst.

Dog gjorde den unge Feltlæge, der ogsaa var indkvarteret paa Hjorte-Apoteket, en Undtagelse fra Reglen. Han gør ikke nogen Røverhule af sit Hjerte, men skriver i sin Dagbog: Det fornøjer mig at smaasnakke med Apotekerens, rigtignok vildtyske, men

alligevel søde, unge Kone. Da vi efter en stiltiende Overenskomst altid undgik at tale om Politik, kom vi til at staa paa en temmelig behagelig Fod med hinanden; men til sidst gik Naturen over Optugtelsen. Det var den sidste Morgen, jeg havde min Fod i Haderslev; da kom vi ganske uforvarende til at tale om Krigsfangernes Behandling paa begge Sider og geraadede derved i en saa heftig Strid, at jeg aldrig mindes at have været saa ivrig paastaaelig mod en Dame, og heller ikke ved at være bleven saaledes maltrakteret af en Kvinde. Og hun er Datter af en Ritmester, der i mange Aar har staaet i dansk Tjeneste! Min Affektation for hende sank betydeligt under Nulpunktet, og da jeg uden videre Rørelse vendte Haderslev Ryggen, bad jeg vor Herre befri mig fra nogensinde mere at maatte døje et Udbrud af den slesvig-holstenske Fanatisme og Nationalhad.

— — Saavidt Dagbøgerne. Historiens Annaler lader forstaa, at heller ikke Apotekereren altid var lige velafvejst i sin slesvig-holstenske Begejstring. — Han forgreb sig Kristi Himmelfartsdag 1848 paa en Haderslev-Borger paa Torvet i et nationalpolitisk Opgør, og den paafølgende Retssag gav Stødet til, at Collenburg solgte Hjorte-Apoteket og flyttede til Lybæk i 1852. Dermed endte dette slesvig-holstenske Hjems Saga i Haderslev.

(Jydske Tid. 2. 4. 48).

Friserne paa Sydslesvigs Vestkyst og den danske Konge

AF L. C. PETERS

Det socialdemokratiske Blad »Sønderjyden« bragte den 1. Oktober i Aar Referat fra et Møde i Silkeborg, hvor en tidligere Sydslesviger, Revisor G. Lorenzen, havde Ordet. Han afviste en Indlemmelse af Nordfrisland i den danske Stat med den Begrundelse, at Friserne ikke var Danskere. Han sagde blandt andet: »De kender intet som helst til Danmark og Danskheden og har overhovedet ingen Tilknytning til noget, der er dansk.

Sandt nok, Friserne er folkeligt set ikke Danske. De er heller ikke Tyskere, hvad G. Lorenzen da ogsaa indrømmede. Hvad denne tidligere Sydslesviger i øvrigt hævdede, er Usandhed. Selv om ogsaa den prøjsiske Opdragelse gennem Skole, Presse og militær Uddannelse bevirkede, at Friserne gennem 80 Aar i ikke ringe Grad blev gjort fremmede for deres gamle Fædreland, og selv om Danmark ikke siden 1864 har bestræbt sig for at opretholde de gamle Forbindelser, saa har den frisiske Befolkning dog som tidligere stedse følt sig knyttet til Norden. Den betydelige Indvandring til omkring Aarhundredskiftet af danske Landarbejdere især i den nordlige Del af Frisland havde til Følge, at der her knap findes een hjemmehørende Familie, som ikke har een eller flere danske Forfædre.

Men det stærkeste Baand er Erindringerne om den lykkelige Tid under Dannebrog,

om hvilken de gamle vidste meget at fortælle og hvorom de gerne fortalte. »Under Danmark havde vi det saa godt«, plejede de at sige. De tænkte derved baade paa den Selvstændighed, som Frisland i saa høj Grad havde under den danske Krone, som paa den naturlig-venlige, hensynsfulde danske Maa- de, paa hvilken de blev regeret, og som svarede til deres egen Mentalitet. De drog bestandig Sammenligning mellem den og de prøjsiske Myndigheders »Skarphed«, »Storsnuudethed« og Herskesyge, der gjorde det offentlige Liv ubehageligt for dem. I den tidligere rigsdanske Enklave Vesterland-Før, der i særlig Grad har kunnet glæde sig over det danske Styres Velsignelser, kom Erindringen om den danske Tid til Udtryk deri, at der ved Afstemningen i 1920 var dansk Flertal i tre Kommuner. Fremfor alt gjorde Nazismens Undertrykkelse og Forbandelser Længslen efter nordisk Frihed, forstandigt og hensynsfuldt dansk Styre levende hos de ældste, der selv var født under Dannebrog eller havde hørt deres Familie fortælle herom. Saaledes sagde min 80 Aar gamle Fader i 1935: »Prøjserne bliver frækkere og frækkere og stadig større Pralhanser. Hvor gik det dog roligt og fornuftigt til, da vi endnu var danske. Da levede vi frie og lykkelige. Vore Fædre vilde vende sig i deres Grave, om de saa, hvordan det nu er.«

Herimod indvendte Modstanderne af den

frisiske Hjemstavns- og Frihedsbevægelse: I Erindringer forgyldes de tidligere Tilstande og Oplevelser. I den danske Tid var Forholdene i ingen Henseende saa rosenrøde, og Friserne var ingenlunde saa danskvenlige. at de følte sig særlig vel under Danmark. Denne Paastand er et Produkt af den slesvig-holstensk-tyske Propaganda. Det stærke Røre i 1848 greb forholdsvis faa Frisere, og da det var forbi, var alt som før i Frisland. Bekendt er Udtalelsen af den filosofiske Professor Friedrich Paulsen fra Langenhorn om, at endnu i Halvtredserne og Tredserne tænkte i borgerlige Kredse intet Menneske paa en Adskillelse fra Danmark, endstige arbejdede herfor. Med Rette kunde Frederik den Syvende, da han i 1860 under et Kurophold i Vyck paa Før underholdt sig med min Bedstefader om Frisernes Troskabs-tilkendegivelser, sige:

»Frisland er en af de værdifuldste Ædelstene i det danske Riges Krone.«

Et endnu mere umiddelbart Vidnesbyrd om Frisernes Troskab mod Kongehuset og dermed mod Danmark indeholder min Bedstefaders, den senere Skatteopkræver og stedfortrædende Herredsfoged L. C. Knudsens Dagbog. Som ung Mand oplever han den Glans, der var over Førboernes »Kongetid« i Fyrreerne, da Kong Christian VIII. hvert Aar med sit Hof opholdt sig som Badegæst paa Øen. Det er ikke Frisernes Art i overdreven Grad at give Udtryk for deres Følelser, men den elskede Herskers Besøg fremkaldte hos de unge Frisere en overstrømmende Begejstring. Han beretter:

»Af Tildragelserne i 1841 paa Øen (altsaa Før) maa navnlig een fremhæves, en Tildragelse, som man aldrig før har oplevet Mage til. Efter at Rygter længe havde fortalt herom, kom den 29. Juli Kong Christian VIII. med det kongelige Dampskib »Ejder« og ledsaget af et stort Følge hertil som Badegæst. Forud var der truffet store Foranstaltninger for Modtagelsen. Paa Havnekaj-

en var der rejst en stor Æresport med følgende Indskrift:

Vær velkommen, længe ventede! Vor Trofasthed og vor Kærlighed hilser dig!

Havnepælene, Æreporten, fire Pyramider og Restaurationen var smykkede med Grønt, og samtlige Østlandets Piger var mødt festligt pyntede og bar en høj Guirlande til Ære for Landets Monark. Fra Landingspladsen til Nommensens Hus var der blomsterstrøet, og de unge Piger dannede Spalier. Klokken var omkring 5 Eftermiddag, da Skibet kom. Da det lagde til ved Molen, istemte et Orkester Nationalsangen »Kong Christian stod ved højen Mast«, og under ustandselige Hurraraab fra den talrigt samlede Befolknings Side gik Kongen i Land. Venligt hilsende gik Kongen gennem den store Menneskemængde og begav sig derefter til Badeanstalten for at bese dennes forskellige Lokalteter. Derefter besaa Majestæten Kysten og gik saa tilbage til Nommensens Hus, hvor der var indrettet Kvarter til ham. Hele Vejen blev Kongen fulgt af den jublende Menneskemængde. Her takkede han de unge, fordi de havde klædt sig saa festligt, ligesom Kong Christian rettede nogle venlige Ord til hele Forsamlingen, der derefter langsomt opløstes.

Om Aftenen var Kajen, Alleen og Restaurationsbygningerne pragtfuldt illuminerede. Det var et imponerende Syn at se alle de flagsmykkede Skibe i Havnen. Saaledes endte den glade Dag, da Kongen af Danmark betraadte den lille Ø i Nordsøen.

Under Kongens Besøg havde vi det skønneste Vejr, og Kongen foretog ofte Spaserture rundt paa Øen. Hver Søndag besøgte han Nikolaj Kirke, som altid var fyldt under Kongens Besøg. Ogsaa i en Fest, Kongen gav til Ære for de unge Piger i Niblum, deltog den kongelige Gæst og dansede med mange af Friserne. Flere Gange gjorde Kongen smaa Udflugter til Sild, Amrom, Pel-

vorm og endog til Halligerne. Han skal have følt sig vel mellem sine Frisere og gav Løfte om snart at komme igen. Den 27. Avgust om Morgenen Klokkeren 8 forlod Kongen, øjensynligt stærkt grebet, Øen og begav sig om Bord paa Skibet for at sejle til Husum. Et Mindesmærke efterlod han sig i sine Undersaatters Hjerter, som vil vare evigt, Mindet vil blive givet videre til kommende Slægter. Efter Kongens Afrejse var alt som med et Slag afgaaet ved Døden.«

Kan der gives et skønnere Dokument om

Frisernes Forbundethed med Danmark? Sandt nok har denne Forbindelse løst sig noget i Løbet af de 80 Aar. Men er det Barnets Skyld, naar det med Vold rives fra Forældrehjemmet, og naar det bliver gjort fremmed for sig selv ved Stedmoderens haarde Fremfærd? Men Barnet har ingenlunde glemt sin rette Moder, det hænger endnu med alle Hjertets Rødder ved hende og maa forlange og vente, at det for stedse bliver ført tilbage i hendes Arme.

(*Flensborg Avis*, 21. 12. 47).

Historiske artikler i sønderjydske dagblade

1. 12. 1947 - 10. 12. 1948

Dannevirke:

- 16. 12. 1947 H.: Dresvold (Skodborg sogn).
- 23. 12. 1947 L. C. Peters: Friserne på Sydslesvigs vestkyst.
  - 3. 1. 1948 Hoptrup forsamlingshus, 1908—1948.
  - 9. 1., 20. 1., 15. 3., 24. 3., 5. 4., 10. 4., 20. 4., 28. 4., 3. 6., 7. 6., 23. 6. og 29. 6. 1948 For 100 år siden I—XIII.
- 23.-24. 1. 1948 Gunnar Hansen: Det store år 1848.
- 29. 1. 1948 Optakten til de store omvæltninger i 1848.
- 11. 2., 14. 2. 1948 Eigil Reumert: En sømandsætling (Fr. Fischer).
- 13. 2. 1948 H. Hansen: Den sociale baggrund for 1848.
- 14. 2., 19. 2. 1948 C. M. Jensen: K.F.U.M. i Haderslev gennem 75 år.
- 17. 2. 1948 Kristen Nørgård: Sprogkampen i Sydslesvig.
- 23. 2. 1948 Det gamle »Concordia« (Haderslev).
- 12. 3. 1948 En landbrugets pionér (Jes Juhl, Breidablik, Vilstrup S.).
- 20. 3. 1948 Eigil Reumert: Vi vil tale dansk.
  - 1. 4. 1948 Eigil Reumert: Prinsen af Nør.
  - 9. 4. 1948 Landsoldaten vandt slaget ved Bov.
- 22. 4. 1948 Ingvard Olsen: Maleren J. Th. Lundbye.
- 28. 4. 1948 Bevtøft forsamlingshus 50 år.
  - 3. 5. 1948 Eigil Reumert: Fra Årøsund 1848.
- 28. 5. 1948 Eigil Reumert: Laurids Skau i 1848.
- 22. 6., 29. 6. 1948 K. J. Jensen: Af en sønderjysk domkirkes saga. (Frue kirke i Haderslev).
- 29. 6. 1948 Den gamle møller (Mastrup, Hoptrup sogn).
- 10. 7. 1948 Eigil Reumert: En embedsmand i 1848 (Konferentsråd Kirstein).
- 21. 7. 1948 P. Julius Damgård: 1842 vajede Dannebrog på Før.
- 22. 7. 1948 Historiens tale i tidens trængsel (Tale af Jørgen Bukdahl).
- 12. 8. 1948 Magne Nansen om Jels i gamle dage.

2. 10. 1948 J. H. Schmidt, Vojensgård 22. aug. 1857 — 1. okt. 1948.
 5. 10. , 7. 10., 14. 10., 18. 10. 1948 Dagbogsoptegnelser fra Treårskrigen.
 (Lars Dinesen fra Ørsted).
 12. 10. 1948 Lorenz Schrøder: Var graven en romergrav. Guldmønten i old-
 tidsgraven i Bæk ved St. Nustrup.
 16. 10. 1948 Hans Thysen: Frifelt.
 10. 11. 1948 Ved fronten da krigen sluttede 11. november 1918.
 26. 11. 1948 En 80årig fortæller (Urmager L. Chr. Bahnsen, Haderslev).

Flensborg Avis.

21. 12. 1947 L. C. Peters: Friserne på Sydslesvigs vestkyst.
 25. 12. 1947 Brede sogns forsamlingshus gennem 40 år.
 28. 12. 1947 Om stubmøllen i Saksborg.
 28. 12. 1947 Sproget i grænselandet.
 8. 1. 1948 Jørgen Jørgensen: Resholm mellem Jul og Nytaar.
 8. 1. 1948 Emil Hersbøll: H. C. Andersen på Før.
 11. 1., 13.-17. 1. 1948 Lomholdt-Thomsen: Flensborgeren, professor Christian
 Paulsen.
 15. 1. 1948 Reiner Nielsen: Sydslesvigs udenrigshandel før 1864.
 25. 1., 27. 1. 1948 Gudmund Schütte: Anglerne spørger igen.
 28.-30. 1. 1948 Godfred Hansen: En dansker (Joh. Th. Lundbye).
 18. 2. 1948 Carsten Kühl: Ejdersteds bebyggelse i vikingetiden.
 21. 2. 1948 Carl Ludwig Jessen.
 27. 2. 1948 Gudmund Schütte: Anglernes såkaldte »Swebervæsen«, d. v. s.
 tyskhed.
 9. 3. 1948 L. C. Peters: En frisers vej til åndelig ligevægt.
 21. 3. 1948 Da der udsendes hvalfangere fra Flensborg.
 25. 3. 1948 Flensborg — det gamle og vore dages.
 8. 4. 1948 Chr. Bokkenheuser: Kampen ved Bov den 9. april 1848.
 18. 4. 1948 Christian Maibøll: Sønderborgs postvæsen i gamle dage.
 13.-14. 5. 1948 Georg R. H. Beckmann: Slesvigerne og de preuss. valg i 1867.
 16. 5. 1948 Jørgen Jørgensen: Forårsdag på Resholm.
 23. 5. 1948 Der var engang en kartoffel (fra Sæd).
 5. 6. 1948 Chas. Bokkenheuser: Kampene på Dybbøl i 1848.
 12.—15. 6. 1948 Karl K. v. Leijonhufvud: Ett hundraårsminne.
 (Erik Leijonhufvuds fald ved Dybbøl).
 10.-11. 6. 1948 Marie Christensen: Tåresæd og jubelhøst. (Om faldne ved
 Dybbøl).
 26.—27. 8. 1948 Wilhelm Ladewig: Harro Harrings 150 års dag.
 31. 8., 1. 9. 1948 Jørgen Hemmingsen: Af Harro Harrings bevægede liv.
 4. 9. 1948 Gudmund Schütte: Frisernes trængsler.
 18. 9. 1948 Andreas Petersen: Den gamle boysenske slægt i Kollund gennem
 338 år i ti slægtled.
 1. 10. 1948 Edv. Andersen: Dybbøl mølle og skanser.
 6.-8. 10. 1948 Herm. Tychsøn: Dansk ungdomsarbejde i Sydslesvig. .
 8. 12. 1948 A. Holst Jørgensen: Det danske kongeminde på friserøen Før.

Hejmdal.

20. 2., 22. 3., 5. 5., 22. 5., 9. 7. og 12. 7. 1948 N. B. H.: Af Ris sognekrønike
 I—VI.
 5. 5. 1948 H. V. Gregersen: Hvor afholdtes Urnehoved landsting?
 5. 6. 1948 5. juni 1848 på Dybbøl.
 15. 6. 1948 Troels Fink: Dybbøl 5. juni 1848.

- 15. 6. 1948 Hans Thyssen: Slægtsgårde i Vodder sogn.
- 15. 6. 1948 Andreas Petersen: Lidt posthistorie fra Rørkær og Ll. Jynde vad.
- 14. 8. 1948 H. P. Jørgensen: Landstinget på Urnehoved.
- 19. 8. 1948 H. V. Gregersen: Løgpold og landstinget på Urnehoved.
- 21. 8. 1948 H. Bertelsen: Landstinget på Urnehoved.
- 22.—23. 10. 1948 M. Refslund Poulsen: I anledning af J. H. Schmidts død.
- 17. 11. 1948 Andr. Petersen: Flagstangen ved Rørkær station.
- 29. 11.—3. 12. 1948 Hans V. Gregersen: Sognefogederne i Åbenrå amt og det nationale spørgsmål for hundrede år siden.
- 4. 12. 1948 H. V. Gregersen: Gehejmeråd Jürgensen og hans tyskthed.

Jydske Tidende.

- 6. 1. 1948 Nikolaj Svendsen: To gamle byer: Ribe og Brygge.
- 10. 2. 1948 Morten Kamphøven: Optakten til 48.
- 11. 2. 1948 Svend Thorsen: Et berømt opråbs tilblivelse.
- 13. 2. 1948 Morten Kamphøven: En slesvig-holstensk agitator (Heinrich Tiedemann).
- 18. 2. 1948 Paul Holt: Danmarks kirke i frihedsåret 1848.
- 20.-21. 2. 1948 Peder Hansen: Revolutionsåret 1848.
- 2.-10. 3., 12. 3. 1948 Th. Kaufmann: For 100 år siden. Mundtlige overleveringer fra treårskrigen.
- 18. 3. 1948 Svend H. Henriksen: Hans Krüger i 1848.
- 21. 3. 1948 Morten Kamphøven: Da oprøret brød ud.
- 25. 3. 1948 Morten Kamphøven: Da Steen Steensen Blicher miskendtes.
- 27. 3. 1948 Krigsministeren, der kom i aktivitet med det samme (Tscherning).
- 30. 3. 1948 Sejer Steftensen — en tapper landsoldat.
- 30. 3. 1948 100 år siden danske soldater rykkede ind i Sønderjylland.
- 1. 4. 1948 Ada Bruhn: Malende krigskorrespondenter fra tre-årskrigen.
- 2. 4. 1948 Et slesvig-holstensk hjem i Haderslev (apoteker Collenburg).
- 13. 4. 1948 Poul Hansen: 1848 forberedte Danmark sig på stormagtskrig, ikke på oprørskrig.
- 17. 4. 1948 Ribe jernstøberi, der grundlagdes af toldersønnen fra Seest.
- 23. 4. 1948 Bengt Holbøll: Slesvig-slaget.
- 23. 5. 1948 P. G. Lindhardt: De jydske stifters 1000 års jubilæum.
- 27. 5. 1948 Peter Kr. Iversen: For hundrede år siden. . (Dagbogsoptegnelser fra krigen).
- 2. 6. 1948 Jakob Petersen. H. P. Hanssen og Norden.
- 5. 6. 1948 Bengt Holbøll: Kampene ved Dybbøl 1848.
- 10. 6. 1948 Kan Christiansfeld blive en evangelisk klosterby?
- 16. 6. 1948 Hans J. Bertelsen: Hvor afholdtes Urnehoved landsting?
- 17. 6. 1948 Hans Vald. Gregersen: Hvorfor Urnetinget ikke er blevet afholdt på Løpold.
- 6. 7. 1948 Tønder museum ved en milepæl.
- 3. 8. 1948 Johs. Müller: Under præstegårdens tag.
- 19. 8. 1948 Poul Hansen: Hvor Jyllands ældgamle hærvej endnu eksisterer.
- 22. 8. 1948 Hans Vald. Gregersen: Præsten Joh. Kok og skolevæsenet i Burkal sogn.
- 6. 11. 1948 O. Th. Fich: En pioner fra Sønderjylland (Nicolai Brorson).
- 24. 11. 1948 A. Svensson: Danmark og paragraf 5.
- 5. 12. 1948 Krejsel-manden, der skænkede præsten (i Moltrup) 69 ha skov.
- 5. 12. 1948 Da vi overrumplede 25 prøjsiske kyrasserer.

Jyllandsposten.

5. 9. 1948 Søren Telling: Land og veje. (Mellem Urnehoved og Hollingsted)
18. 9. 1948 Carl Venning: En slesvig-holstener anno 1948.
20. 9. 1948 Søren Telling: En hidtil ukendt vikingeby, Hünding ved Treene.

Sønderjyden.

30. 1. 1948 Sønderjydske flækker: Højer.
13. 2. 1948 Sønderjydske flækker: Skærbæk.
20. 2. 1948 Hvor nutidsvirke møder svundne tiders hær- og oksevej (Bov).
27. 2. 1948 Herrnhutternes og honningkagerens by (Christiansfeld).
9. 3. 1948 Sønderjydske flækker: Rødning.
13. 3. 1948 Sønderjydske industri. (Brødrene Grams maskinfabrik, Vojens).
16. 3. 1948 Sønderjydske flækker: Gram.
23. 3. 1948 Odins gamle by, der blev lagt øde (Vojens).
24. 3. 1948 I. P. Nielsen: Da jeg sov på Nørrefælled mellem samfundets stedbørn.
27. 3., 30.-31. 3. 1948 Gøsta Bringmark: Slesvig och delningstanken.
3. 4. 1948 Sejer Steffensen Botterups død den 6. april 1848 i Rinckenæs.
6. 4. 1948 Sønderjydske flækker: Gråsten.
15. 6. 1948 Chr. Damm: Sønderjydske kunstnere.
16. 10. 1948 Et 100 års minde om Slogsherreds rettersted.
25. 10. 1948 Kaj H. Funch: Ved tobakkens frigivelse.
22. 11. 1948 Ingeborg Refslund Thomsen: Bernadotte i Åbenrå 1945.
27. 11. 1948 Troels Fink: Der ligger store skatte gemt i Sønderjyllands historie (interview).

Vestkysten.

16. 8. 1948 Niels Rosenbæk Jacobsen: Med studedrift fra Toftum til Husum.
13. 9. 1948 L. J. Studsgård: Havervad skole gennem 125 år.

En ny møllehistorie

Max Rasch: Tøndener Mühlenchronik (Eget forlag)

De gamle møllers og møllerslægters historie udøver en ikke ringe tiltrækning på lokalhistorikere. Morten Kamphøven har i Møllens røst skildret Hellevad vandmøllens historie, Carsten Petersen har efterladt sig et i privateje beroende manuskript vedrørende Lindskov mølle i Møgeltønder sogn, pastor Anders Malling har udarbejdet en stor og omfattende skildring af Brøns møllens historie, der heller ikke er trykt, men som interesserede vil kunne benytte på landsarkivets læsesal i Åbenrå, og nu er også den aldersstegne Tønder vandmøllens historie skrevet. Det er den hjemmetske personalhistoriker dr. Max Rasch, som på grundlag af omfattende arkivstudier har skrevet og på eget forlag udsendt en smuk lille bog på 56 sider om denne for Tønder og vesteregnet så betydende

virksomhed, der kan spores tilbage helt til 1436. Bogen er nærmest udsendt i anledning af, at det i år er 150 år siden Bachmannslægten overtog møllen i forpagtning, og som følge deraf er der ofret relativ megen plads på møllens nyere historie. I et tillæg er der udførligt redegjort for Bachmannslægten og dens forskellige forgreninger. Ældre tiders møllepligt og -hoveri, stridigheder vedrørende vandstøvning etc. er derimod ret kortfattet omtalt.

Bogen ville utvivlsomt have fået flere læsere, såfremt den havde været skrevet på dansk. Alle, der har interesse for Tønders og vesteregens historie, vil dog sikkert kunne overvinde de sproglige vanskeligheder, bogen kan byde på.

1.

<p>Alle læser Flensborg Avis Bindeledet over Grænsen <i>Storegade 24 . Tønder . Tlf. 267</i></p>	<p>B. P. Service-Station Moderne Reparationsværksted Benzin . Olie . Gummi Aaben Dag og Nat Fr. Christiansen Torvet 4 . Tønder . Telf. 445</p>	<p>Aktieselskabet Sæby Bank SÆBY</p>
<p>Chr. Hansen <i>Blikkenslager</i> Lillegade 5 . Tønder . Tlf. 166</p>	<p>Graasten Andelsslagteri</p>	<p>Det kgl. octr. alm. Brandassurance- Compagni Stiftet 1798</p> <p>— tegner alle Arter af Skades- forsikring</p> <p>Hovedkontor Højbroplads 10 København K Tlf. Cent. 447</p>
<p>Carl Tiedemann ^A/_S <i>Trælast . Byggematerialer . Kul</i> Tønder Øst . Telefon 56 og 57</p>	<p><i>Åskov Møbelsnedkeri</i> pr. Vejen. SØREN OLESEN</p>	
<p>Blenners Dampvaskeri <i>Østergade 37 . Tønder . Tlf. 398</i></p>	<p>Aktieselskabet Handels- og Landbrugsbanken Silkeborg Telf. 1024 (4 Linier)</p>	
<p><i>Radio</i> Rasmussen <i>Østergade 9 TØNDER Tlf. 501</i></p>	<p>Sæby og Omegns Sparekasse SÆBY</p>	
<p>Karsten Jørgensen Vestergade 48 . Tønder <i>Baby- og Børneudstyr</i></p>	<p></p> <p>Hovedkontor: Selskabets Ejendom Vesterbro 18 . Aalborg</p>	<p>B P</p> <p>Service Station Reparationsværksted Vulkaniseringsanstalt Benzin - Ole - Gummi Aaben Dag og Nat Fr. Christiansen Aabenraavej 1 Sønderborg Tlf. 1425 y</p>
<p>Svend Kirchheiner <i>aut. Installatør</i> Storegade 17 . Tønder . Tlf. 45</p>		<p>ASMUS HANSEN Kolonial- og Korteyarer en gros Haderslev</p>
<p>Stenus Kostskole, Holbæk Rektor Svend Larsen</p> <hr/> <p>Fra 1. August 1944 særskilt nyoprettet Gymnasie- afdeling for Piger.</p>		<p>A. Nielsen & Co. A/S. <i>Nykøbing Falster</i></p>
	<p>LOLLANDS TIDENDE Lollands største Dagblad Hovedkontor i Nakskov Filiakontor i Maribo og Rødby</p>	<p>Lolland-Falsters Folketidende Stiftets største Blad Nykøbing F.</p>
<p>DIPLOM-IS. Haderslev Telef. 1160 Vejen Telef. 3</p>	<p>Aktieselskabet DANEXIM Internationale Transporter Kontorer i Padborg - Esbjerg - København Krusaa - Frederikshavn - Flensborg samt Gedser og Aarhus</p>	

Adda

Korsetterne virker slankende,
sitter eminent og er beha-
gelige i Brug.

MORSØ STØBEGODS
AKTIESELSKABET

N. A. Christensen & Co.

Kongelig Hofleverandør
NYKØBING, MORS

Læs

Dannevirke

Sønderjyllands ældste Blad

GRAM

KØLEANLÆG

Brødrene Gram A/S

Vojens

Haderslev Amts aut. Destruktionsanstalt

Telefon Hammelev 32.

Selvdøde og syge Dyr afhentes overalt i Distriktet.

1/3 J. JUNGET

Træbearbejdningmaskiner

Telefon 36

HERNING

SNEDKERMESTER

Hans Gutzen

TØNDER TELF. NR 81

Østvendssyssel Andelssvineslagteri

Sæby

Telefon 80 (3 Linier)

Ny jydsk Kjøbstad - Creditforening

Telefoner 4046 - 4047 - 4048

Aarhus

DANSK MASKINOPLAG A/S

(Jørgen M. Hansen)

Aabenraa

Telf. 2044

Tønder Landmandsbank A/S

Kontorer i Tønder - Skærbæk - Ballum - Brede - Brøns

Bylderup Bov - Frifelt - Højer - Tinglev - Visby

Harald Bo Bojesen

Boghandel

Telf. 3352 - 3353

A A B E N R A A

A/S Jacob Jensen & Co.

Hammerum

Trikotagefabrik

Carl J. Ulrich & Søn

Aktieselskab

Haslev - Telefon 600

HORSENS HAVN

- ◆ Mange moderne Stykgodskraner.
- ◆ 7,00 m Vanddybde.
- ◆ Havnen kan besejles Dag og Nat.
- ◆ Store Arealer ved Kaj og Jernbanespor ledige til Udleje.

A/S Sønderjydsk
Frøforsyning

Frøavl og Frøhandel.
AABENRAA

Aktieselskabet

Skive Markfrøkontor

Frøavl - Frøhandel

Skive.

Telf. 94. 2 Lin.

Dagligt Gennemsnits-Oplag
for 2. Halvaar 1947 if. Dansk
Oplagsk. **20.352 Eksempl.**

Akциденstrykkeri, Lystryksanstalt, Clichéfabrik, Bogbinderi
Hovedkontor: Slagelse. Telf. 2000.
Hovedstadskontor: Telf. Palæ 475K.

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A.S
Aabenraa

Trælast - Bygningsartikler
Støbegods
Tlf. 2006 - 2007 - 2008

Jydsk
Trikotagefabrik A/S
IKAST

Frølund & Witttrup

Aktieselskabet

HORSENS

EGONS Blomster

Daglig frisk Frugt og Grønt

Tlf. 719. Østergade 40. Tønder

H. C. Hansen

Trikotagefabrik

Ikast

Telf. 21

Peter Jessen

Manufaktur og Konfektion

Aabenraa

ANDELSBANKEN

A. m. b. A.

H A D E R S L E V

A. Jepsen HERNING

Trikotagefabrik

Vestergade 43 — — Telf. 221

Specialitet: Strikvarer

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 — 807 — 808

Snoghøj Gymnæsti -
højskole
Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 - Vinterskole.
Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Vestkysten

Syd- og Vestjyllands største Dagblad

Andreas Clausen

Bog og Kunsthandel

Sønderborg Telefon 387